

Jan Brdička

Ženy, filmy, cigára...

Jiří
BARTOŠKA

Jan Brdička

Jiří
BARTOŠKA

Ženy, filmy, cigára...

Jan Brdička

Jiří
BARTOŠKA

Ženy, filmy, cigára...

© Jan Brdička, 2013

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2013

Photographs © ČTK/ Ivan Babej, Zuzana Humpálová,
Karel Kouba, Stanislav Peška, Jan Sokol, Veronika Šimková,
Roman Vondrouš; Ateliéry Bonton Zlín/ Karel Ješátko,
Jiří Kučera, Miroslav Mirvald, Miloš Schmiedberger,
Vladimír Souček, Karel Šebík

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Petra Venclová, 2013

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2013

ISBN 978-80-7475-017-5

ZRODILA SE HVĚZDA

Když se řekne Jiří Bartoška...

... jen málokdo by asi zůstal na pochybách a tápal by, o kom že je řeč. Jde o charismatického herce, který má na svém kontě řadu filmových a divadelních rolí, prezidenta jednoho z nejstarších filmových festivalů (první ročník se konal už v roce 1946) a toho nejprestižnějšího u nás, Mezinárodního filmového festivalu v Karlových Varech, z astronomického hlediska zrozence ve znamení Berana a podle jeho vlastních slov také zapřísáhlého fatalistu, člověka, který věří na štěstí a náhody, protože, jak sám říká, „existují. Po pravdě řečeno neměly by, ale jsou.“

Zároveň si budeme povídat o muži, který se stal hereckým idolem pro několik generací žen a jehož image je už slušnou řádku let neodmyslitelně spjata s černými obroučky brýlí, mnohdy bohémsky opřenými o zamýšlené čelo, a také o člověku, který ani ve svých šestašedesáti letech neztratil nic na své nonšalanci a v „českých luzích a hájích“ ho zná opravdu každý.

První setkání

Cokoli si o Jiřím Bartoškovi myslíte, jakékoli jste si o něm kdy udělali představy, všechno se vám tak trochu splní. Je to elegán. Je to bohém. Je to diplomat. Je to člověk, který řekne, co si myslí. Je to člověk, který se dokáže zatnout a neustoupit. Je to muž, který drží slovo a bude za ním stát, i kdyby to mělo být proti celé společnosti. Je to muž věrný. Je to muž, který se otočí za hezkou ženou. Je to člověk s vytríbeným slovníkem, který ale neváhá použít vulgární slovo. Je to chlap. Je to autorita pro muže a idol pro ženy. Je to herec, který dokáže zahrát svou roli tak, že si řeknete něco o genialitě. Ale někdy se spolehne jen na své charisma a trochu svou roli „ošulí“. Většinou to záleží na tom, jak rovnocenného partnera má v režisérovi, zda ho ten dokáže a chce vést, nebo zda ho obsadil jen jako slavné jméno.

To jsou tváře Jiřího Bartošky, které nijak nemění podle toho, s kým zrovna mluví a jedná, kde se právě pohybuje, ale které zcela přirozeně tvoří jeho osobnost. Osobnost zajímavou, k níž od prvního okamžiku cítíte respekt a která je přirozenou autoritou. Ne proto, co všechno za ní stojí a jak je slavná, ale díky tomu, co z ní vyzáruje. Protože Jiří Bartoška je solitér. Na první pohled vás zaujme jeho pevné sevření

ruky a přímý pohled do očí. To je něco, co dnes už dávno není běžné. Dokáže vám naslouchat a reaguje na vše, co říkáte. Není to ten druh slavného člověka, který poslouchá jen sám sebe. Když se ho novinář zeptá na něco, do čeho se mu zrovna nechce, řekne na rovinu, že to není otázka, na kterou by chtěl odpovídat. Ale stejně na ni odpoví, protože když už jednou s rozhovorem souhlasil, považuje za slušné odpovédět. Ví, že to patří k jeho profesi. Také proto se mezi novináři těší vážnosti a úctě, jež rozhodně není samozřejmá. A to i ze strany těch bulvárních, kteří ho nechávají mimo hledáčky svých objektivů, pokud tedy zrovna netančí v noci ve fontáně. Ale i potom napíšou článek tak nějak shovívavě. Samozřejmě v tom svou roli hraje jeho vliv. Jako prezident karlovarského filmového festivalu je pro novináře tím, který přivádí hvězdy světového filmu, a není dobré si ho zneprátnit. Ačkoli Jiří Bartoška rozhodně není tím, kdo by se mstil za pár řádků, po kterých druhý den neštěkne pes. Na to je až příliš nad věcí. Život ho naučil neřešit věci, které nemůže ovlivnit. Zastává názor, že je nesmysl ztrácet tím čas a energii.

Ale druhá strana téže mince je, že když si něco vezme do hlavy, když se pro něco rozhodne, dotáhne to do zdárného konce, i kdyby ho to mělo stát roky života. Protože jen tak se vzdát, to není jeho styl.

Jako herec je disciplinovaný a nikdy se nestalo, že by přišel nepřipravený, pozdě nebo snad „indisponovaný“ (tak se mezi filmaři říká tomu, kdo „porušil životosprávu“). Svým rolím se věnuje s maximálním nasazením. Patří mezi ty herecké poctivce, které zajímá, jaké jsou motivace jeho postavy, jakou má jeho role minulost, aby ji mohl zahrát tak, jak si to ta která postava vyžaduje. Co se textu týče, sám přiznává, že se ho někdy učí až den předtím, a že pokud nejsou dialogy tak vybroušené, že by nesnesly změnu, neučí se je doslova, ale jde po jejich smyslu. A jejich změnám „na poslední chvíli“ se rozhodně nevyhýbá.

Jiří Bartoška je rovněž herec, který se nebojí nových výzev. Když se mu líbil scénář, ale na jeho realizaci nebyly peníze, rozhodl se produkovat jej sám a peníze na film nakonec sehnal. Když mu přijde nabídka od mladého režiséra, rád ji na rozdíl od některých svých kolegů, kteří jdou takzvaně na jistotu, přijme, protože od mladých se prý nejvíce naučí a omladí i svou vlastní krev. Když mu zajímavý režisér nabídne roli ve filmu, který možná není dokonalý, vezme ji, protože věří tomu, že společnými silami se jim podaří dosáhnout zajímavého výsledku.

Je to muž, jenž dokáže bavit společnost, ale který v určitých chvílích vyžaduje svůj klid, aby nabral další síly pro to, být znovu společenský.

Jiří Bartoška je prostě muž mnoha tváří a každá z těch tváří je něčím zajímavá, obdivuhodná a podmanivá. Je to tvář muže, o kterém stojí za to vědět víc.

První filmová klapka

Před filmovou kamerou se Jiří Bartoška poprvé výrazněji ukázal relativně pozdě, až ve svých osmdesáti letech. To když si ho vybral do svého filmu *Hřiště* režisér Štěpán Skalský, který svěřil tehdy mladému absolventovi brněnské JAMU, začínajícímu divadelnímu herci, hned hlavní roli. Musíme ovšem přiznat, že Bartoška už ani v tu dobu, v polovině sedmdesátých let, nebyl žádným hereckým amatérem. S kamerou se do té doby setkal jen v roce 1973 při natáčení československého televizního filmu *Čierne ovce*, který natočil slovenský režisér Vido Horňák, nicméně už tehdy ho z divadelních inscenací dobře znali diváci brněnského Divadla na provázku (na Divadlo Husa na provázku byla scéna přejmenována až v roce 1990, do té doby bylo slovo „Husa“ v názvu divadla zakázáno) a také ti, kteří přicházeli do hlediště Činoherního klubu v Ústí nad Labem.

Ani pro filmové plátno ovšem začínajícímu herci sebevědomí nechybělo. V Hřišti, kde si zahrál roli Ludka, mladého a talentovaného architekta, jemuž jeho otec potají „zametá cestičku nahoru“ tím, že mu vyjednává místo v prestižním ateliéru, se objevil například po boku takové herecké kapacity, jakou bezesporu byl „pan herec“ Karel Höger. Sám Jiří Bartoška na jejich setkání vzpomíná s velkou úctou, ale zároveň bez větších emocí: „Ten pocit štěstí zmizel a přišla jenom práce. Pro mě ovšem, podotýkám, moc zajímavá a poučná.“

Když si Bartoška odbyl svůj filmový debut – a nutno dodat, že šlo o debut úspěšný –, psal se rok 1975. Připustíme: s odstupem času se na tento psychologický a poměrně moralizující snímek sice nevzpomíná jako na „perlu české kinematografie“, nicméně následné ocenění filmu na Festivalu českých a slovenských filmů o rok později se za určité měřítko filmového úspěchu jistě považovat dá.

Přesto kdysi přiznal, že úplně na začátku, v prvních natáčecích dnech, byly chvíle, kdy zvažoval, že od smlouvy odstoupí:

„Když jsem tenkrát viděl první denní práce na filmu, chtěl jsem toho nechat. Řekli mi, že roli přeosadí, jestliže zaplatím tři dny natáčení. A to už byl vážný důvod, abych pokračoval... Tenhle Skalského

film, i když si myslím, že nebyl moc dobrý, byl první. Je to jako s první holkou, na kterou člověk rád vzpomíná...“

Rozdílný druh práce na divadle a ve filmu mladého a sebevědomého herce také příliš netrápil. Sám k tomu totiž řekl:

„Nebylo to tak obtížné. Naopak jsem zjistil, že filmové herectví odpovídá stylu, na který jsem byl zvyklý z malého divadla, kde hraje prakticky metr od diváka. Ve filmu musíte hrát úplně stejně úsporně, protože kamera si vás může přitáhnout stejně blízko. Samozřejmě mi ale chvíli trvalo, než jsem si zvykl (nebo spíše odvykl) na přítomnost filmové techniky, která zpočátku člověka přece jenom trochu rozptyluje.“

O své výjimečně šťastné ruce při obsazování hlavní role do filmu Hřiště režisér Skalský dobře ví. Ale co ho vedlo k tomu, aby klíčovou postavu v Hřišti svěřil tehdy ještě takřka neznámému mladíkovi z divadla? A kde vlastně Bartošku pro svůj film objevil?

„Příběh vyžadoval řadu představitelů mladých lidí. Chtěl jsem přivést do filmu nové tváře a rozhlížel jsem se po nedávných absolventech divadelních fakult. Jiří Bartoška měl hrát ve filmu původně menší roli. Když jsme však dělali kamerové zkoušky, zjistil jsem, že Luďka by asi nikdo lépe nezahrál. Přestože

je to Jirkova první velká filmová role, hraje ji s neobvyklou jistotou a suverenitou. Překvapil nás svou absolutní přirozeností a schopností přizpůsobit se potřebám filmové kamery, k čemuž se jiní herci dopracovávají většinou několik let. Řekl bych, že Jiří Bartoška je mimořádný talent a velký objev pro film.“

V tomhle ohledu se Skalským jistě nelze než souhlasit. Ostatně Bartoškova dnešní rozsáhlá herecká filmografie je toho nejlepším důkazem.

Idolem žen

Posuneme-li se v čase o deset let dál, do roku 1985, setkáme se s Jiřím Bartoškou jako s představitelem legendárního Oldřicha – únosce krásné Boženy, hlavní hrdinky ve známém příběhu z českých dějin. Kdo jiný by byl vhodnějším adeptem pro roli mladého lovce, suveréna v koňském sedle, vášnivého milence a statného, urostlého chlapa, ze kterého se bude divačkám tajit dech? *Oldřich a Božena*, film režiséra Otakara Vávry, patřil pochopitelně i zásluhou představitele hlavní role k těm nezapomenutelným. Ačkoliv s tím „suverénem v koňském sedle“ to není tak úplně pravda...

„Ty nejobtížnější a nejriskantnější záběry za mě natočil barrandovský kaskadér. I když jsem si před kamerou na koni zajezdil v několika filmech, tyhle scény byly mými nejtěžšími,“ připouští Jiří Bartoška a vzápětí dodává: „Při natáčení jsme si ale užili i jinak. Například když se jeden pes ze smečky třiceti bulteriérů, vybičován lovem, najednou zcvoknul a místo kance se zakousl do koně. Ten se pochopitelně leknul, svého jezdce shodil a zranil. Zkrátka – při natáčení filmů různých žánrů a v nejrozmanitějším prostředí si herci i štáb vždycky užijí..“

Avšak ani šikovný kaskadér, který v náročnějších scénách Bartošku zastoupil, mu nic neubral na jeho slibně se utvářejícím obrazu – filmový Oldřich se postupně stával hercem ztělesňujícím mužskou sílu, odvahu, rozhodnost a odhodlání. Na jednu stranu by se dalo říct, že byl vlastně i prototypem jakéhosi dobyvatele žen, jenže na druhou v jeho případě vždycky platilo, že je nejen u filmu, ale i v soukromí tím, kdo ženy rozhodně dobývat nemusí. Zaprvé je šťastně ženatý muž, jak o tom svědčí společné fotografie jeho s noblesní, vždycky dokonale upravenou a vzorně vystupující manželkou Andreou, a zadruhé, i kdyby tomu bylo jinak, ženy by mu nejspíš samy a ochotně padaly k no-

hám, takže by se gentleman Bartoška příliš namáhat nemusel. Jenže: kterému muži by takováhle „nálepka“ jak se patří nelichotila? Přesto jako by se zdálo, že se sám „idol“ nad svou mediální image příliš nepozastavuje. Zřejmě to jednoduše nemá zapotřebí... a to je dobře.

Jestli něco Jiřího Bartošku skutečně zajímá, potom je to spíše ztvárnění jeho postav. O tom měl vždycky potřebu mluvit, k tomu se vždycky rád a hojně vyjadřuje:

„Přes všechny technické vymoženosti závisí váš výkon asi nejvíc na tom, jak je postava napsaná, a pak samozřejmě na režisérovi. Když je obojí špatné, tak se z herce většinou stává živá rekvizita. A to je vždycky otrava,“ řekl kdysi v jednom rozhovoru.

O svých filmových hereckých výkonech, často velmi oceňovaných, potom sám a snad až překvapivě sebekriticky dodal:

„Pokud se ve filmu točí hodně krátkých záběrů, je to vždycky nepříjemné. Nevím, jak jiní herci, ale já osobně ve tří- nebo pětisekundovém záběru hrát ani nestačím. Stihnu se nanejvýš nějak zatvářit. Je to vlastně něco jako focení na občanku. Proto mi nezbyvá, než věřit režisérovi, což asi platí o filmovém herectví vůbec.“

Co ho baví nejvíc?

Jak už to u mnohých herců bývá, i přes veškeré filmové úspěchy, a že jich konkrétně u našeho hrdiny není málo, zůstalo i pro něj prioritou divadlo. Alespoň to tedy sám dokládá vlastní úvahou:

„Myslím si, že jsem především divadelní herec. Spousta z nás dělá v televizi a u filmu hlavně z finančních důvodů. A ustupuje mnohdy ze svých zásad.“

Jistě, pokud se na to podíváme z čistě materiálního hlediska, nemusíme nijak složitě pátrat po důvodu, proč se herci obvykle snaží prosadit u filmu – to, že u něj se dají na rozdíl od divadla vydělat slušné peníze, je přece známým faktem. Přesto je to nakonec právě divadlo, na které většina herců – Jiřího Bartošku nevyjímaje – nedá dopustit. Divadlo se pro ně zpravidla stává životním posláním a jakousi otázkou cti. Zřejmě je to dáno i přítomností publika a možností okamžité konfrontace s ním. Také třeba tím, že se v divadelním sále může vytvořit, a vlastně vždycky vytváří, nějaká specifická energie – a v souvislosti s ní potom i slovy jen těžko popsatelná a neopakovatelná atmosféra daného okamžiku. Tuto domněnku a zároveň vlastně i obvyklou odpověď řady herců na otázku, čím je podle nich divadlo tak výji-

mečné a proč je jim bližší než film, potvrzuje jinými slovy i Jiří Bartoška.

Na otázku, jak pozná, jestli se mu jeho práce daří, totiž kdysi odpověděl:

„Poznáte to podle reakce publika. Proto potřebuji přímý kontakt s lidmi a většina z nás proto ve své práci preferuje divadlo. Každý večer vím, kdy jsem udělal chybu a kdy bylo asi všechno v pořádku. A co je na divadle nejlepší: že každé představení je jiné. Herec přichází před nové tváře a o přízeň v hledišti musí znovu a znovu usilovat. Navíc možnost nového hereckého nápadu, který vyplyne třeba po padesáté repríze, nečekaně a překvapivě z dialogu s partnerem, je asi tím nejcennějším momentem naší práce. Brání to stereotypu a strnulosti.“

Oproti divadlu při filmovém natáčení totiž víte, nebo minimálně někde v podvědomí tušíte, že i když se vám nepovede zahrát scénu takzvaně „na první dobrou“, nic moc se neděje. Záběr zkrátka „sjedete“ ještě jednou. Vnitřně tedy nejste tolik nuceni fungovat na sto procent, vydat ze sebe maximum. Film sestříhaný z mnoha jednotlivých záběrů se stává spíše jakousi mozaikou herectví, a jako by herci někdy paradoxně bránil v tom, aby šel ve svém projevu dostatečně do hloubky. Ale to jsme trochu odbočili, ačkoli jsme se v první řadě snažili rozvinout Barto-

škovu myšlenku o zmíněných zásadách, ze kterých se u filmu, na rozdíl od divadla, zřejmě chtě nechtě musí ustupovat.

Dovolte nám ale zmínit ještě jeden názor Jiřího Bartošky, který se tentokrát vztahuje pouze k filmu a televizi, divadlo tedy ponechme alespoň na chvíli stranou. Možná trochu překvapí kritičnost, které se ve svém výroku neubráníl, leč o to více mu asi patří poděkování za jeho snahu o upřímnost:

„Vzpomínám jen na pár výjimek, kdy jsem se v televizní hře setkal s textem, který by mě nadchl. Z hlediska organizace práce se mi spolupráce s televizí zdá výhodnější. Na druhé straně zase televize nenabízí tak zajímavé tituly, nebo přesněji řečeno nabízí ještě méně zajímavé tituly než film. Asi proto, že televize přece jen slouží především každodenním potřebám, čímž je limitována i míra uměleckého přínosu.“

Vzpomínka na dětství

Touhu po uměleckém vyjádření měl v sobě Jiří Bartoška zřejmě zakódovanou už odmalička. Kdybychom si ale mysleli, že se jako většina herců už